

Josip JURČEVIĆ, Bruna ESIH, Bože VUKUŠIĆ, *Čuvari bleiburške uspomene*, Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništa, Zagreb 2003., 219 str.

Knjiga *Čuvari bleiburške uspomene* Josipa Jurčevića, Bože Vukušića i Brune Esih posvećena je bleiburškim događajima u svibnju 1945. i posebice članovima Počasnog bleiburškog voda koji su od svog osnutka 1953. do danas, pod različitim često dramatičnim okolnostima čuvali uspomenu na bleiburšku tragediju i bleiburške žrtve.

Knjiga je podijeljena na dva dijela – “Bleiburška tragedija” i “Počasni bleiburški vod” u kojima su obrađene odabrane teme. Uz raznoliku literaturu o ovoj temi autori koriste arhivsko gradivo Hrvatskog državnog arhiva, kao i osobna svjedočanstva sudionika događaja i njihovih suvremenika. Tekstualni dio knjige dopunjen je brojnim ilustrativno-dokumentacijskim materijalom. Knjiga na kraju sadrži kazalo kratica i imena, popis korištenih izvora i literature, izvadak iz recenzije dr. sc. Zdravka Dizdara i bilješku o autorima.

U prvom dijelu knjige naslovljenom “Bleiburška tragedija” J. Jurčević obrađuje povijesne okolnosti međuratnog (1918.-1941.) i posebice ratnog razdoblja (1941.-1945.) na teritoriju nekadašnje Jugoslavije i bleiburške događaje. Prikazan je ustroj poslijeratne Jugoslavije, podrijetlo njezina totalitarističkog usmjerenja (sustavnim pripremanjem nasilja i partijske vojske) i međunarodno priznanje komunističke Jugoslavije od Saveznika. (21.-30.)

Bleiburški događaji prikazani su prema danas već dobro poznatoj događajnici. (31.-50.) Kratkim tematskim cjelinama autor obrađuje završetak rata na prostoru Nezavisne Države Hrvatske, povlačenje Vlade NDH s poglavnikom Antom Pavelićem, velikim dijelom Hrvatskih oružanih snaga i mnoštvom hrvatskog stanovništva prema austrijskoj granici početkom svibnja 1945., predaju kod Bleiburga britanskim snagama i njihovo izručenje iz Austrije jugoslavenskoj vojsci koja je tada okrutno pogubila velik broj izbjeglih. Kako bi se barem naznačili razmjeri stradanja knjiga donosi neolicinu jugoslavenskih dokumenata koji sadrže zbirne pokazatelje o stradanjima na Bleiburgu i “križnom putu”. Prikazane su i aktivnosti Odjeljenja zaštite naroda (OZNa) i Korpusa narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) neposredno odgovornih za velik dio poslijeratnih zločina. Spomenute organizacije kraj Bleiburga su započele i nastavile s masovnim likvidacijama bez suđenja na “križnim putevima” u tzv. “marševima smrti”, u logorima i zatvorima na jugoslavenskom teritoriju. Posljednja cjelina prvog dijela knjige govori o posljedicama bleiburške tragedije za Hrvatsku i hrvatski narod kao i o važnosti bleiburške uspomene, posebice u iseljenoj Hrvatskoj. (51.-54.)

Glavni dio knjige naslovljen “Počasni bleiburški vod” kroz trinaest poglavlja obrađuje nekoliko tema vezanih uz osnivanje i djelovanje Počasnog bleiburškog voda do današnjih dana. U prvim poglavljima autori B. Esih i B. Vukušić prikazuju život Hrvata u izbjegličkim logorima u Klagenfurtu nakon svibnja 1945. i početke društvenog života iskazane u osnivanju Hrvatskog kulturnog prognaničkog društva Lisinski i Hrvatskog iseljeničkog sportskog kluba Velebit. (59.-66.)

U poglavlju o osnutku Počasnog bleiburškog voda (1953. godine) autori donose prvi sastav zapovjedništva i članstva PBV-a i kratke biografije istaknutih članova. (66.-79.)

Crkva i katoličke organizacije bile su vrlo važan čimbenik u povezivanju Hrvata u iseljeništvu, pa tako i hrvatskih prognanika u Austriji. Posebna zasluga pripala je vlč. Vilimu Cecelji, predsjedniku Hrvatskoga crvenog križa u Beču. Posebno poglavlje autori su posvetili njegovu djelovanju i uskoj suradnji s PBV-om u promicanju hrvatskih vjerskih i nacionalnih priredbi u Austriji.h (80.-89.)

Autori nadalje pišu o suradnji PBV-a i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (90.-93.) i aktivnostima koje je Udba vodila protiv istaknutih članova PBV-a. (94.-110.). Jugoslavenske tajne službe intenzivno su pratile rad PBV-a, pa sažeci Udbinih i KOS-ovih dosjea o članovima PBV-a čine ovaj dio knjige osobito zanimljivim.

U posebnoj poglavlju istaknuti su važni radovi iseljeničke publicistike. (111.-126.)

Naslovi koji slijede govore o kupnji zemljišta na Bleiburškom polju, podizanju spomenika bleiburškim žrtvama, djelovaju Hrvatskog kulturnog društva Bleiburg i Matija Gubec, proglašenju 15. svibnja državnim blagdanom i suradnji Hrvatskog sabora i Počasnog bleiburškog voda. (127.-169.)

Posljednje poglavlje donosi razmišljanja nekadašnjih ravanatelj Hrvatske katoličke misije u Klagenfurtu, Vilima Cecelje i Sebastijana Golenića o važnosti bleiburške uspomene. (170.-175.)

Knjiga završava stihovima Vinka Nikolića, *Neumrla Hrvatska*. (175.)

Kao prva i prigodna knjiga o Počasnom bleiburškom vodu ona predstavlja novi doprinos u rasvjetljavanju bleiburških događaja. Pisana publicistički, bez bilježaka, ponegdje izostavlja bitna objašnjenja, no njezina je namjera i bila izaći iz uskih znanstvenih krugova i postati dostupna širem čitateljstvu.

Iva KRALJEVIĆ

Radmila RADIĆ, *Država i verske zajednice 1945. – 1970. I. i II.*, Beograd, 2002, 1125 str.

Nakon knjige *Verom protiv vere* (Beograd, 1995.) koja se odnosi na razdoblje od 1945. do 1953., Radmila Radić, djelatnica Instituta za noviju istoriju Srbije, javlja se novim djelom. Prvi svezak je ponešto dopunjeno i promijenjeno drugo izdanje navedene knjige, a drugi svezak obuhvaća višegodišnja istraživanja odnosa države i vjerskih zajednica raznih provenijencija premda razmjerno najveći prostor posvećuje djelovanju Srpske pravoslavne crkve (dalje SPC) na prostoru socijalističke Srbije do 1970.

Prvi svezak sadrži predgovor i pet poglavlja. "Predgovor" (7-16) ističe autoričine teškoće u metodologiji, pristupu nekim fondovima i istraživanju. Drži da se othrvata stereotipnim obrascima i prikazivanjima stvari kad se crkvena problematika *morala* gledati negativno te da je uzimala u obzir sve aktere i nastojala nepristrano ocijeniti događaje.

Teško bi se objektivno moglo govoriti o ulozi poratnih odnosa na relaciji Crkva - država, ako se izgube iz vida događaji koji su prethodili Drugom svjetskom ratu i prešute oni tijekom njega. Zato je uvodno poglavlje naslovljeno *Država i verske zajednice u Kraljevini SHS/Jugoslaviji s osvrtom na njihovu organizaciju i aktivnost* (17-42). U vrijeme prije rata, R. Radić zna da su na izbor patrijarha SPC-a uvelike utjecala *svetovna lica*, da su obredi vezani uz Narodnu skupštinu, prisege zastupnika, slave svih